

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Қаландарзода Сарабек Давлатёр дар мавзуи «Нақши ВАО дар инъикоси равобити мутақобилаи Тоҷикистони соҳибистиклол ва мамолики арабзабони Халиҷи Форс (Шоҳигарии Арабистони Саудӣ, Қатар ва Амороти Муттаҳидаи Араб)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 6.2.23. Рӯзноманигории байналмилалӣ.

Мутобиқати мавзуи диссертатсия ба ихтисос ва самти илм, ки аз рӯи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Васоити ахбори омма дар бозтоби масъалаҳои марбут ба сиёсати дохилӣ ва байналмилалӣ нақши муҳим дошта, дар таҳкими робитаҳо, махсусан муносибатҳои ҳамачонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ мусоидати фаъол карда метавонанд. Феълан кишвари мо дар доираи «Концепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар асоси ҳифзи манфиатҳои миллӣ сиёсати хориҷии мутавозинро бо мамолики араб, чи дар асоси муносибатҳои дӯҷониба ва чи дар заминаи ҳамкориҳои бисёрҷониба роҳандозӣ намудааст. Бавижа дар замони Истиклол муносибатҳои дипломатии созанда бо аксарияти кишварҳои араб, бахусус, кишварҳои араби Халиҷи Форс рушд ва таҳким ёфтаанд. Ба ин минвол, муайян намудани ҷойгоҳи ВАО дар бозтоб, таҳким ва рушди ин муносибатҳо масъалаи актуалӣ маҳсуб меёбад. Аз ин лиҳоз, диссертатсияи Қаландарзода Сарабек Давлатёр, ки мавзуи «Нақши ВАО дар инъикоси равобити мутақобилаи Тоҷикистони соҳибистиклол ва мамолики арабзабони Халиҷи Форс» -ро дарбар гирифтааст, ба шиносномаи ихтисоси 6.2.23. Рӯзноманигории байналмилалӣ қомилан мутобиқат дорад.

Масъалаи мавриди таҳқиқ гуногунҷанба буда, бори нахуст мавриди пажӯҳиши муқаммалӣ илмӣ қарор мегирад. **Муҳимтарин хусусияти диссертатсия** дар он зухур меёбад, ки ба масъалаҳои муносибатҳои байналмилалӣ Тоҷикистон аз ҷиҳати маҳаллӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон назарандозӣ шудааст. Чунончи диссертант мениғорад, дар ВАО-и Тоҷикистон инъикоси воқеиятҳои марбут ба кишварҳои араби Халиҷи Форс асосан, дар ду типӣ он: агентҳои расмӣ ва хусусӣ шакл гирифтааст. Агар агентҳои расмӣ бештар ба инъикоси сафарҳои сарварон ва масъулони воломақоми кишварҳои мутақобила, суҳбату мулоқотҳо, қабули созишномаҳои ҳамкориҳо таваҷҷуҳ намуда бошанд, агентҳои хусусӣ, аслан, ба рӯйдодҳои фарҳангӣ ва воқеаҳои дохилии кишварҳои араб эътибор додаанд.

Таҳқиқи Қаландарзода Сарабек собит намуд, ки муносибати ВАО-и кишварҳои ҳар ду ҷониб ба ҳаёти сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии ҳамдигар яқсон набудааст. Дар баробари мавқеи гуногун ва диду назари мухталиф доштан, ВАО-и кишварҳо кӯшиш намудаанд, ки дар ҳамкориҳои байниҳамдигарӣ ҳолисона муносибат намоянд. Ба назари мо, ин нукта хеле муҳим аст ва ҷигунагии мавқеъ, тарзи муносибат ва дараҷаи инъикоси воқеиятҳои иҷтимоӣ сиёсӣ, иқтисодиву фарҳангӣ дараҷаи муҳимияти таҳқиқи ин мавзӯро асоснок ва мубрам мегардонад.

Аз ин рӯ, мавзуи диссертатсия дар шароити муосир **мубрам** мебошад ва барои илми журналистикаи ватанӣ актуалӣ аст.

Дар диссертатсия **навгонии натиҷаҳои бадастомада** ба таври муъҷаз ба шакли тезис пешниҳод шудаанд. Бори аввал ба риштаи пажӯҳиш кашидани мавзуи нақши ВАО дар инъикоси муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс аз навгонии мавзуи мавриди назар гувоҳӣ медиҳад. Илова бар ин, баррасӣ намудани мавқеи кишварҳои араб дар фазои геополитикии ҷаҳони муосир ва муайян кардани ҷанбаҳои таърихӣ ва вазъи кунунии муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои арабии Халиҷи Форс ба диссертатсия навгонии тоза зам мекунад.

Диссертант дар мавриди таърихи агентҳои иттилоотии кишварҳои араб **маълумоти тоза**и **ҳануз ҳам дастнахӯрда** меоварад ва муҳимтар аз ин, ба таври муқоиса инъикоси ҳаводиси Тоҷикистон дар расонаҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс ва бозтоби рӯйдодҳои кишварҳои араби Халиҷи Форс дар ВАО-и Тоҷикистонро баррасӣ намуда, равангаи навро дар ин самт боз менамояд. Нуктаҳои асосии илмӣ ба ҳимоя пешниҳодшаванда дар 8 банд пешниҳод гардида, маҳаки аслии кори диссертатсиониро фаро мегиранд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф натиҷаҳои бадастомадаи диссертатсияро дар 20 банд гирд оварда, барои истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқ 8 банд тавсия манзур кардааст. Омузиши сарчашмаҳои илмиву иттилоотӣ ва интихоби дурусти методҳои таҳқиқӣ баррасии мавзӯ ва масъалаҳои дар бобу фаслҳои диссертатсия тарҳрезӣшуда ба муаллиф имкон додааст, ҳулоса ва тавсияҳои бозътимод бароварда, дурнамои мавзӯҳои таҳқиқии марбут ба дигар самтҳои ҳамкориҳои дуҷонибаи Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс ва нақши ВАО дар инъикоси онҳоро дуруст муайян намояд.

Аҳаммияти илмию амалии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки бори аввал дар илми журналистикаи ватанӣ нақши ВАО дар инъикоси муносибату ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс баррасӣ шуда, маводи диссертатсияро метавон ҳангоми таълифи китобҳои дарсӣ, васоити таълимӣ, коркарди машғулиятҳои амалии соҳаҳои дипломатия, журналистикаи байналхалқӣ ва муносибатҳои гуногунсамти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кишварҳои араб истифода кард. Инчунин, дар асоси маводди диссертатсия таълифи монография низ имконпазир аст.

Диссертатсияи Қаландарзода Сарабек Давлатёр аз муқаддима, чаҳор боб, даҳ фасл, хулоса ва феҳристи адабиёт иборат аст. Матни диссертатсия дар 365 саҳифа ҷой шуда, рӯйхати адабиёт 467 номгӯро фаро мегирад.

Муаллиф боби аввали диссертатсияро, ки **«Раванди ташаққули муносибатҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс»** ном дорад, аз рӯйи ҳислат ва муҳтаво ба ду фасл тақсим кардааст. Роҷеъ ба низомҳои сиёсии кишварҳо, шаклҳои иртиботи байниҳамии сохторҳои давлатӣ, ҳизбҳои сиёсӣ, ташкилотҳо, равияҳои ғайрирасмӣ дорои хусусияти иҷтимоӣ сиёсӣ дар фасли аввал – **«Мавқеи кишварҳои араб дар ҷаҳони муосир»** маълумот медиҳад, ки тасаввуроти умумӣ дар зехни хонанда оид ба кишварҳои араби Халиҷи Форс падида меорад. Зина ба зина шакл гирифтани робитаҳои дипломатӣ ва ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араби Халиҷи Форс, бахусус ШАС, Қатар ва АМА дар фасли дуюми боби якум, ки **«Аз таърихи робитаҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб»** унвон дорад, баррасӣ гардидааст. Диссертант дар ин фасл бештар ба маълумоти Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва сомонҳои расмӣ таъкид намудааст.

Боби дуюми диссертатсия **«Инъикоси муносибатҳои мутақобилаи Тоҷикистону кишварҳои араб дар агентҳои иттилоотии кишварҳои араби Халиҷи Форс»** ном дорад. Дар фасли аввал – **«Воқеоти Тоҷикистон дар Агентии иттилоотии Саудӣ»** доманаи воқеаву рӯйдод ва шеваи инъикоси онҳо дар агентии иттилоотии ШАС мавриди таҳқиқу таҳлил қарор гирифтааст. Аз ҷаҳониши диссертант бармеояд, ки озодии баён дар низоми ВАО-и Саудӣ вазъи нобаробар дорад, зеро «Асоси низоми ВАО-и Саудиро сохти давлатдорӣ монархиявӣ ташкил медиҳад. ВАО самти сиёсати шояншоҳиро тарғиб намуда, аз тарафи давлат (шоҳ) ва бо қарорҳои шоҳ назорат карда мешавад. ВАО бо розигии шоҳ таъсис ёфта, моли ӯ ба ҳисоб меравад ва манфиату мавқеи онро ҳимоя мекунад. Соҳибони

матбуот ва дигар ВАО-и ғайридавлатӣ низ шахсони наздики шоҳанд» (диссертатсия, с. 79-80). Дар замони муосир вазъи озодии суҳан дар ВАО-и Саудӣ мураккаб боқӣ мемонад. Ҳокимият рӯзноманигоронро, ки нисбати роҳбарони шоҳигарӣ ва сулолаи ҳукмрон маводи танқидӣ менависанд, боздошт мекунад. Асарҳои нависандагон мавриди сензураи саҳт қарор дошта, дар баъзе ҳолатҳо мушкилии берун рафтани рӯзноманигорони оппозитсионӣ аз қаламрави кишвар ба назар мерасад. Солҳои охир барои иброи андеша дар шабакаи интернет низ муаллифони ба ҷавобгарӣ кашида мешаванд. Дар ин фасл оид ба гунаи фаъолияти Агентии иттилоотии Саудӣ маълумоти густурдаро дарёфтан мумкин аст.

«Баррасии масоили муносибатҳои дучониба дар Агентии иттилоотии Қатар» фасли дуюми боби мазкур буда, бозтоби муносиботи дучониба дар муқоиса ба АМИТ «Ховар», «Азия-Плюс» ва «Pressa.tj» мавриди пажӯҳиш қарор гирифтаанд. ВАО дар Аморотӣ Мутаҳҳидаи Араб таҳти назорати қатъии ҳукумат қарор дорад ва ягон барнома, мусоҳиба ва интишорот бе мувофиқати ҳукумат паҳш ва ё нашр намешавад. Барнома ё мусоҳибае, ки дар он таҳдиди ифвоангезӣ мушоҳида шавад, фавран аз эфир гирифта мешавад, ва ҳавфи аз қор рондани рӯзноманигор низ вуҷуд дорад. Танқиди ҳокимияти давлатӣ қатъиян манъ аст. Саркашӣ қомилан истисно аст. Яъне, ВАО дар Аморот муҳимтарин воситаи расонидани таъсири сиёсӣ аст, ки самти муайяннамудаи роҳбарони давлатро дастгирӣ мекунад.

Пуштибонӣ аз манфиати доираҳои ҳукмрон ва тарзи бозтоби воқеаҳои Тоҷикистон дар фасли сеюм **«Нақши агентии иттилоотии Аморот дар инъикоси воқеаҳои Тоҷикистон»** илман баррасӣ шудааст.

Диссертант дар боби сеюми рисола **«Мавқеи ВАО-и Тоҷикистон дар бозтоби муносибатҳои дучониба бо кишварҳои араб»** таҳлили мундариҷавии маводи АМИТ «Ховар», вижагиҳои мавзӯӣ ва масъалагузориҳо дар «Азия-Плюс» ва таҳлили таносуби маводи сомонӣ «Pressa.tj»-ро бо истинод ба маводи фаровони ВАО-и Тоҷикистон баррасӣ намуда ба натиҷа расидааст, ки «Дар инъикоси воқеа ва рӯйдоду ҳаводиси марбут ба ҳамкориҳои бисёрсамтаи Тоҷикистон бо кишварҳои ШАС, АМА ва Қатар расонаҳои мавриди таҳқиқ мавқеи ягона надоранд. Дар ин самт АМИТ «Ховар» ба мавқеи ҳукумати кишвар мувофиқ аст. Дар агентии «Азия-Плюс» ва сомонӣ «Pressa.tj» ҳарчанд чунин мавқеъ бартарӣ дорад, аммо дар баъзе мавод, ки дар таъя ба расонаҳои хориҷӣ таҳия шудааст, мавқеи расона норавшан аст» (диссертатсия, с. 251). Чунин хулосаҳо ҷанбаи қавии илмӣ доранд.

Дар боби чорум «Вижагиҳои жанрии маводи ВАО марбут ба муносибатҳои дутарафаи Тоҷикистон ва кишварҳои араби Халиҷи Форс» бозтоби ҳамкориҳо дар қолаби жанрҳои хабариву таҳлилӣ таҳлил шудаанд. Хусусияти боби мазкур дар он зоҳир мешавад, ки номи рубрика, миқдори маводи дар солҳои гуногун интишоргардида тавассути чадвалҳои инъикос шудаанд.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Довталаби дараҷаи илмӣ зимни таҳқиқи ин масъала 1 монография, 28 мақолаи ҷопӣ дар маҷаллаҳо, аз ҷумла 21 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интишор намудааст, ки пурра натиҷаҳои диссертатсияро фаро мегиранд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Қаландарзода С. Д. ба талаботи бандҳои 32 ва 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Диссертатсия дорои мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Инчунин, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Дар баробари ин дастовардҳо, дар диссертатсия баъзе камбудӣҳо ба мушоҳида мерасанд:

1. Ба андешаи мо фасли дууми боби якум «Аз таърихи робитаҳои Тоҷикистон бо кишварҳои араб» бояд фасли якуми боби якум ҷояшон иваз карда шаванд. Зеро таҳқиқи ҳамагуна мавзӯҳои диссертатсионӣ одатан аз таърихи пайдоиши мавзӯ ба миён меояд.
2. Ҳамчунин фасли якуми боби дуум «Воқеоти Тоҷикистон дар Агентии иттилоотии Саудӣ» бо унвони «Бозтоби воқеоти Тоҷикистон дар Агентии иттилоотии Саудӣ» таҳрир гардад, мантиқан дуруст хоҳад шуд.
3. Дар ҳамин боб агар фасле бо номи «Муқоисаи инъикоси муносибатҳои дучониба дар ВАО-и кишварҳои араби Халиҷи Форс ва Тоҷикистон» илова мегардид, ҷанбаи илмӣ рисола бамаротиб меафзуд, зеро проблемагузорӣ ва муқоиса аз унсурҳои муҳимтарини кори илмӣ ба шумор меоянд.
4. Дар фасли якуми боби сеюм – «Таҳлили мундариҷавии маводи АМИТ «Ховар»» диссертант маводи ин агентиро вобаста ба мавзӯ ба чор гурӯҳ – муносибат, равобити ҳамкориҳо, рӯйдодҳои кишварҳои араб ва рӯйдодҳои варзишӣ ҷудо намудааст, ки хуб аст. Аммо ба андешаи мо, илова намудани боз як гурӯҳи дигар бо унвони навиғариҳои фарҳангӣ

мувофиқи мақсад мебуд. Зеро рушди ҳамкориҳои фарҳангӣ дар муносибатҳои тарафайн мавқеи муҳимро доро мебошанд.

5. Дар рисолаи диссертатсионии тақризшаванда дар баробари услуби илмӣ услуби публитсистӣ низ истифода гардидааст, ки он ислоҳ меҳада.

Камбудиҳои номбаршуда ислоҳпазир буда, арзиши илмӣ рисолаи илмиро кам намеkunанд. Диссертант вазифаҳои дар наздаш гузоштаро бомуваффақият иҷро намудааст. Диссертатсия ва автореферати диссертатсия аз нигоҳи сохтор, ҳаҷм, мундариҷаву муҳтаво ва мазмун ба талаботи корҳои илмӣ ҷавобгӯ мебошанд.

Хулоса, диссертатсия кори илмӣ-таҳқиқии комилан анҷомёфта ба ҳисоб меравад. Автореферати диссертатсия, гузоришҳои илмӣ ва мақолаҳои ба ҷоп расонидаи Қаландаров Сарабек муҳтавои асосии диссертатсияро инъикос намуда, аз лаёқати хуби илмӣ диссертант гувоҳӣ медиҳанд.

Диссертатсияи Қаландарзода Сарабек Давлатёр дар мавзӯи «Нақши ВАО дар инъикоси равобити мутақобилаи Тоҷикистони соҳибистиклол ва мамолики арабзабони Халиҷи Форс» (Шоҳигарии Арабистони Саудӣ, Қатар ва Амороти Муттаҳидаи Араб)» ба талаботи бандҳои 32-35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илми филология аз рӯйи ихтисоси 6.2.23. Рӯзноманигории байналмилалӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи журналистикаи телевизион ва радиошунавонии МДТ-и «Донишқадаи давлатии фарҳанг ва санъати Тоҷикистон ба номи Мирзо Турсунзода»

Муъминҷонов З.

Нишонӣ: 734064, Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, ноҳияи Сино, кӯчаи Б.Ғафуров бинои 32, хучраи 46.
Тел.: (+992) 93-505-14-63
E-mail: m.zulfiddin@mail.ru

Имзои Муъминҷонов З.-ро тасдиқ мекунам.
Сардори раёсати кадрҳои МДТ-и «ДДФСТ М. Турсунзода»

Нуридинзода Ф.

25.02.2025

Нишонӣ: 734032, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Борбад 73а.
Тел.: (+992 37) 231- 45- 45.
Сомонаи расмӣ: www.ddst.tj
25 сентябри соли 2026.